

УДК 341.1/8

**ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ
«КОРИННІ НАРОДИ» У ДІЯЛЬНОСТІ
МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ**

**THE PROBLEM OF DEFINING THE CONCEPT OF
«INDIGENOUS PEOPLES» IN THE ACTIVITIES
OF INTERNATIONAL ORGANIZATIONS**

Дубова С. В.,
кандидат історичних наук, головний
консультант, Національний інститут стратегічних
досліджень (Київ, Україна), e-mail:
sdubova@ukr.net

Dubova S. V.,
Candidate of Historical Sciences, Chief Consultant,
National Institute for Strategic Studies (Kyiv, Ukraine),
e-mail: sdubova@ukr.net

Метою даного дослідження є вивчення підходів міжнародних організацій до визначення поняття та критеріїв виокремлення корінних народів. На основі проведеного аналізу діяльності міжнародних організацій було зроблено висновки, що незважаючи на докладені зусилля дискусія так і залишається незавершеною та далекою від пошуку рішення. Наявність вироблених деяких уточнень щодо можливих критеріїв визначення корінних народів все ще залишаються ситуативними, суперечливими та безсистемними.

Ключові слова: корінні народи, міжнародні організації, аборигени, меншини, самоідентифікація, самовизначення, конвенція.

The purpose of this study is to study the approaches of international organizations to the definition of the concept and criteria for the allocation of indigenous peoples. Based on the analysis of the activities of international organizations, it was concluded that, despite the efforts put forward, the discussion remains unresolved. The availability of some clarifications on possible criteria for determining indigenous peoples still remains unsystematic, contradictory.

Keywords: indigenous peoples, international organizations, aborigines, minorities, self-identification, self-determination, convention.

Генеральна Асамблея ООН своєю резолюцією A/RES/71/178, проголосила 2019 рік Міжнародним роком мов корінних народів [10] тим самим вкотре підкресливши важливість цієї проблеми на міжнародному рівні. Незважаючи на те, що поняття «корінний народ», щонайменше з середини 60-х років є поняттям міжнародного права, однак це мало наблизило міжнародне співтовариство до чіткого розуміння цієї концепції. Як зазначають з цього приводу дослідники «через відсутність у держав однакового бачення змістовного наповнення концепту «корінний народ», загальновизнане поняття в міжнародному праві на сьогодні не могло сформуватися» [17].

Згідно поширеного наукового погляду, корінні народи являють собою різні етноси, раси, релігії та ведуть різноманітний спосіб життя в різних куточках світу. До таких народів частіше за все відносять саамі (які мешкають в Фінляндії, Швеції, Гренландії, Норвегії та Росії), басків (Іспанія, Франція та Португалія), в Азії мешкають бербері, бушмени, американський континент населяють індіанці, алеути та інуїти (ескімоси). В Австралії та Новій Зеландії проживають аборигени та народ маорі.

Вагомий внесок у дослідження питання поняття та статусу корінних народів зробили Н. Беліцер,

В. Семко, М. Товт. Юридичні аспекти визнання етносу, як корінного народу, були досліджені Є.Самойленко. Міжнародний досвід досліджувався Е. Топаловою, С. Соколовським, Р. Гаримовим та Д. Киценко. Діяльності міжнародних організацій по визначенню міжнародно-правового статусу корінного народу присвятив свої дослідження Д. Киценко.

Варто зазначити, що ще з моменту набуття Україною незалежності, питання визначення поняття та статусу корінних народів піднімається постійно, як на законодавчому рівні так і в науковому просторі. Але на сьогоднішній день ця проблема досі залишається не вирішеною. Слід врахувати, що пошук цього рішення не може відбуватись у відриві від загальносвітових дискусій та позицій ключових міжнародних суб'єктів.

Метою даного дослідження є вивчення підходів міжнародних організацій до визначення поняття та критеріїв корінних народів.

Проблема виокремлення корінних народів як окремого поняття з'явилась наприкінці XIX століття у контексті руйнування колоніальних систем і головним критерієм був принцип першого заселення території. Згодом з'явилися й інші критерії віднесення народів до корінних. Так, у Статуті Ліги Націй поняття «корінний народ» стосувалося народів, колоній і територій, які контролювалися колоніальними державами, при чому акцент робився на тому, що ці народи «ще не здатні самостійно витримати складні умови сучасного світу» [13].

За даними ООН в світі нараховується близько 370 млн. представників корінних народів, що проживають в 90 країнах світу [10]. Варто зауважити, що оприлюднюючи такі оцінки кількості представників корінних народів ООН не наводить джерела даних, що є особливо важливим, оскільки кожна держава самостійно вирішує якій етнічній спільноті надавати статус «корінного народу» (використовуючи при цьому власні розуміння хто такі корінні народи). Ця проблема загалом демонструє відсутність загальноприйнятого підходу до визначення поняття «корінні народи» та їх критеріїв.

Проблема критеріїв виокремлення корінних народів є однією з ключових в загальній дискусії навколо проблематики більш точного визначення самого поняття «корінний народ», в тому числі – на рівні міжнародних організацій. В цьому сенсі показовим є Спеціальне засідання Робочої групи Організації американських держав що відбулось 3 квітня 2001 року, де під час обговорення проекту «Декларації прав корінного населення» було зауважено, що «розмаїття корінних народів світу зумовлює неможливість створення універсальної дефініції: що у міжнародному праві не існує чітких дефініції термінів, які розглядаються, а будь-яка спроба їх визначення може призвести до дискримінації. Також зазначалось, що встановлення таких визначень призведе до фактичного обмеження прав корінних спільнот» [7]. Не зважаючи на це спроби вироблення таких

критеріїв продовжуються і ці дискусії тривають більше 60–ти років. В таких умовах позиція окремих сучасних дослідників про те, що «слід переглянути критерії віднесення тих чи інших етносів до категорії «корінних народів» [17] доволі неоднозначна зважаючи на те, що такі усталені критерії до цього часу так і не були вироблені.

Як вже зазначалось, активне обговорення проблеми визначення корінних народів розпочалося після завершення Другої світової війни і стало важливою частиною загального антиколоніального дискурсу і обстоювання прав людини. *Спеціальна Конвенція Міжнародної організації праці про захист і інтеграцію корінного та іншого населення, що веде племінний та напівплемінний спосіб життя, у незалежних державах N107 (МОП) (1957 р.)* була ратифікована 27 державами. Вона орієнтована на надання корінним народам можливості покращення свого соціального, економічного та культурного положення для можливості «інтеграції до загальнодержавного колективу» [8]. Дана Конвенція спрямована на «а) осіб, які входять у склад населення, що веде племінний та напівплемінний спосіб життя в незалежних країнах, та що знаходяться на менш високій соціально–економічній стадії розвитку, ніж інша частина загальнодержавного колективу, і правове становище яких регулюється частково або повністю їх власними звичаями, традиціями або ж спеціальним законодавством; б) до осіб, які входять до складу населення, що веде племінний або напівплемінний спосіб життя в незалежних країнах, і розглядаються як корінне населення з огляду на те, що вони є нащадками мешканців, що населяли країну або географічну область, частиною якої є ця країна, за часів її завоювання або колонізації, і незалежно від свого правового становища провідний спосіб життя, більш відповідний соціально–економічному і культурному строю тих часів, ніж строю країни, до складу якої вони входять». Але деякі дослідники, роблять наголос на тому, що ця Конвенція з вираженим акцентом на інтеграцію має прихований асиміляційний підтекст [11, с. 228].

Наступним важливим документом в розвитку відстоювання прав корінних народів стала нова *Конвенція МОП про корінні народи, які ведуть племінний спосіб життя в незалежних країнах №169 (1989 р.)*, що набула статусу зобов'язуючого документа. Вона зробила важливе уточнення, щодо порядку визначення етнічних груп які відносяться до корінних народів, фактично ввівши до таких критеріїв самоідентифікацію: «Вказівка самих народів на їх приналежність до числа корінних або які ведуть племінний спосіб життя розглядається як основоположний критерій для визначення груп, на які поширюються положення цієї Конвенції» [9].

Варто зазначити, що критерій самоідентифікації створює простір для двозначних трактувань та маніпуляцій. Зокрема, відсутність офіційних процедур самоідентифікації фактично надає можливість громадянам змінювати свою публічну приналежність до різних корінних народів

держави (якщо таких в державі визнано декілька) відповідно до власних уподобань визнаючи свою. Це може здійснюватися, серед іншого, з метою отримання привілеїв від держави, якщо такі законодавчо передбачені для корінного народу. Так само використання критерію самоідентифікації може призводити до маніпуляцій зі сторони держави, самого «корінного» народу, а також зі сторони іноземних держав. Зокрема, держава може маніпулювати критерієм самоідентифікації, офіційно не визначаючи процедуру такої самоідентифікації, або створюючи настільки складні бюрократичні вимоги, що отримати підтвердження приналежності до певної етнічної спільноти виявляється майже неможливим. Наприклад, у 2002 році громадянин Молдови який самоідентифікував себе як румун (але в документах записаний як молдованин) подав заявку на заміну паспорту виданого ще за часів Радянського Союзу, і одночасно вказавши бажання змінити свою етнічну приналежність з молдованина на румуна. Але через те, що його батьки були так само записані за національністю молдовани, державні органи Республіки Молдова відмовили йому у його бажанні. У 2004 році в Європейському суді з прав людини була відкрита справа №27138/04 «*Ciubotaru v. Moldova*» де розглядалось питання зміни етнічної приналежності цієї особи з молдовської на румунську. У своєму рішенні від 2010 року суд зазначив, що держава має право відмовляти в задоволенні у зміні своєї етнічної приналежності, якщо вимога базується на необґрунтованих суб'єктивних підставах. Але в даному випадку, суд вказав на порушення з боку Республіки Молдова статі 8 (право на приватне життя) Декларації прав людини і змусив Молдову виплатити позивачу 5000 євро [1].

Зі сторони корінного народу (або етнічної групи, яка претендує на статус корінного народу), можливі спроби маніпулювати власною чисельністю за необхідності в бік збільшення, або зменшення (в залежності від конкретної ситуації) апелюючи до того, що точну кількість самоідентифікованих осіб знають лише представники цих народів, а держава намагається приховати цю кількість. Так само і іноземні держави, які з тих чи інших причин підтримують певні етнічні спільноти, можуть публічно на міжнародному рівні (або у двосторонніх відносинах) маніпулювати їх чисельністю задля досягнення своїх зовнішніх або внутрішніх цілей.

З початку 80–х років ХХ століття до питання корінних народів активно долучається ООН. У 1982 році була створена Робоча група з проблем корінного населення, але зважаючи на актуальність досліджуваного питання цю групу згодом переводять у підпорядкування вищестоящих керівних органів ООН (на першому етапі Робоча група була створена при Економічній і соціальній раді, а згодом була підпорядкована Підкомісії з попередження дискримінації і захисту меншин і Комісії з прав людини) [12]. Ще у 1986 році Спеціальний доповідач Підкомісії із

попередження дискримінації та захисту меншин ООН Хосе Мартінес Кобо у своєму дослідженні проблем дискримінації корінного населення дійшов висновку, що «корінними громадами, народами та націями є ті, які, маючи історичну спадкоємність щодо спільнот, що існували до завоювання або колонізації та розвивалися на своїх територіях, вважають себе відмінними від інших територій суспільства, що переважає зараз на цих територіях або їх частинах» [14].

На основі 13-річного дослідження специфіки побуту, настроїв, потреб корінного населення Робоча група з проблем корінних народів Підкомісії із запобігання дискримінації Комісії ООН з прав людини виробила такі критерії що надають право на статус «корінного народу»: 1. Проживання на землі предків або принаймні на частині цих земель; 2. Спільне походження від мешканців, які споконвіку заселяли ці землі (виділено автором); 3. Спільна культура в цілому або в деяких її культурних виявах (таких як релігія, племінний спосіб життя, належність до певної спільноти корінного населення, одяг, засоби хазяйнування, стиль життя тощо); 4. Мова (використання власної мови як єдиної мови, рідної мови, мови, яка застосовується для спілкування у родинних стосунках, або як основна, переважна, звична, загальна або звичайна); 5. Проживання у певних регіонах країни або у певних регіонах світу; інші суттєві умови» [наводиться за 13].

Цікавим є критерій «споконвічності», який з одного боку є безумовно важливим, а з іншого – дискусійним щодо практичного застосування. Незрозумілим залишаються часові проміжки такої «споконвічності» та точка відліку. Наприклад, чи є достатнім для того щоб вважати, що певний народ є корінним на певній території наявність записів в історичних документах від ста до двохсот років, чи цей термін має бути ще більшим? Крім того виникає питання самої доказової бази, тобто які документи будуть вважатись такими, що доводять присутність певного народу на території протягом потрібного часу. Цю проблему додатково ускладнюють міграційні процеси (природні або вимушені) – в наслідок цього на одних і тих самих територіях протягом одного тисячоліття може проживати по 3–4 різних народів кожен з яких проживав на цій території в межах потрібних часових проміжків. Крім того, як вже зазначалось, проблему може становити і визначення точки відліку проживання того чи іншого народу на певній території для того, щоб його вважати корінним. Існують приклади коли окремі народи проживали на певних територіях протягом 3–4 століть, однак, в наслідок міграційних процесів більша їх частина виїхала (змушена була виїхати) з такої території, а їх місце посіли інші народи (які іноді виконували функції колонізаторів цих народів або завойовників цих земель), які також тепер претендують на статус корінних. В таких умовах може виникнути питання, які з них дійсно є корінними і проживали «споконвічно», а які – ні. Це все додатково ускладнюється постійними

змінами кордонів держав, особливо після Першої та Другої світової війни, коли представники держав, які здійснювали заходи з асиміляції місцевого населення, тепер подекуди претендують на статус корінних народів.

Однією з важливих подій в подальшому розвитку проблематики корінних народів було створення в 2000 році Постійного Форуму ООН з питань корінних народів у відповідності до резолюції 2000/22 Економічної і Соціальної Ради ООН (ЕКОСОП) від 28 липня 2000 року. В його складі 16 експертів, половина з яких висувається організаціями корінних народів різних регіонів світу і згодом призначається Президентом ЕКОСОП ООН, а половина висувається урядами й обираються на засіданні ЕКОСОП ООН. Мандат надається на 3 роки [18].

Багато зусиль ООН докладає до привертання уваги світу до проблем корінних народів. Зокрема, своїми резолюціями (№A/RES/45/164, A/RES/49/184, A/RES/59/174) Генеральна Асамблея ООН оголосила 1993 рік Міжнародним роком корінних народів світу, а також два Міжнародних десятиліття корінних народів світу з 1995–2004 рр. та з 2005–2014 рр.

Всі ці зусилля призвели до того, що 13 вересня 2007 року Генеральна Асамблея ООН проголосувала за ухвалення *Декларації про права корінних народів* переконавлюю більшістю: 144 з 196 держав-членів ООН – за, 4 – проти (Австралія, Канада, Нова Зеландія, США), 11 держав утрималися, зокрема Україна та Росія. Показовим є факт голосування проти цієї Декларації ключових демократичних країн, що мають складні ситуації з корінними народами на своїх територіях. Втім, протягом 2008–2012 рр. Нова Зеландія, Канада й Австралія офіційно заявили в ООН про зміну своєї позиції та підтримали Декларацію. США не зробили цього до сьогодні, але це підштовхнуло США до вироблення внутрішніх правових актів стосовно корінних народів. Так, 2010 року президент США Барак Обама зустрівся з представниками американських корінних народів і вибачився перед ними за політику гноблення й дискримінації, давши обіцянку, що політика США стосовно корінних народів зміниться в бік визнання їх прав у рамках суверенітету й територіальної цілісності країни [18]. Однак, наслідки такого діалогу мали контрверсійний характер. Найбільш яскраво це було виражено у подіях навколо святкування Дня Колумба. У 2017 році з ініціативою більше не відзначати День Колумба (якого представники корінних народів Америки вважають відповідальним за геноцид корінних народів та жорстоке поводження з ними), а святкувати День корінних народів виступив член міської ради Лос-Анджелесу Мітч О'Фаррел (корінний американець, який входить до племені вайандот (гурони)). Ініціатива була підтримана і офіційне рішення про відміну Дня Колумба та його заміну Днем корінних народів вступить в дію у 2019 році [6]. Це вже призвело до того, що в листопаді 2018 року було демонтовано статую Христофора

Колумба [4]. Між тим для американців італійського походження цей День пов'язаний зі спадщиною їх громади, тоді як латиноамериканці вважають цей день святом своєї культури.

Відсутність чіткого визначення корінного народу і так само чітких критеріїв віднесення осіб до таких народів призводить до того, що кожна держава вирішує це питання на власний розсуд здебільшого виходячи не стільки з потреб самих корінних народів скільки з інтересів соціально-економічної та суспільно-політичної стабільності держави.

Наприклад, за даними дослідника В.Соколова, корінні народи Канади поділяються на дві групи. Перша – статусні індіанці (*Status Indians*), які офіційно зареєстровані як представники корінного народу і мають всі права та пільги до відповідного законодавства. Саме ці індіанці формують племена або общини (*bands*), яким і виділяються фінансові ресурси та землі, однак управління цими ресурсами здійснюється федеральним урядом [4].

Друга група – не статусні індіанці (*Non-Status Indians*). Це індіанці, які не мають достатніх підстав підтвердити своє індіанське походження, а від так і пройти формальну реєстрацію. Вони зазвичай не входять в племена, та на них не розподіляються права і пільги законодавства про корінні народи (наприклад, звільнення від податків, медична страховка, субсидії на житлове будівництво та освіту). Ця група індіанців мешкає переважно в містах.

Складним є досвід Північних країн із вирішенням проблеми корінного народу саамі, який проживає на території одразу трьох країн – Норвегія, Швеція та Фінляндія. У січні 2017 року після більше 10 років консультацій ці держави підписали Саамську конвенцію якою, фактично, визнавали саамів «корінним народом» (*indigenous people*) у цих трьох країнах. Однак, незважаючи на таке визнання все відбувається досить складно, починаючи вже зі статусу саамі який у всіх в цих країнах різний. На 2017 рік лише у Конституції Фінляндії саамі визнавались корінним народом, у Норвегії вони такими вважались де-факто, але не за Конституцією, а в Швеції вони мали статус національної меншини. Головною затримкою у підписанні Саамської конвенції було питання Конвенції МОП №169 про визнання державами права корінних народів на землі та природні ресурси. Після тривалих переговорів та консультацій питання використання саамами землі в Фінляндії так і залишається не вирішеним, оскільки 90% землі яку займають саамі є державною власністю Фінляндії, а саамі є лише її орендарями, які здебільшого використовують її для своєї традиційної діяльності – оленярства (однак, в законодавстві Фінляндії оленярство не є виключно саамським заняттям). У Швеції також присутні питання стосовно виділення землі для корінного народу, адже на землі які заселяє корінний народ претендують і великі промислові компанії. Крім того, діяльність та інтереси саамі не враховує і Закон про горну справу Швеції. Ще одна проблема з якою

зіштовхнулася «Північна Трійка» це, відповідно до положення Конвенції МОП №169, право корінного народу на самовизначення, що може потягнути за собою ризик на створення окремої саамської держави на півночі Європи, але поки що цього можна уникнути через малу кількість саамів та їх фактичним станом національної меншини [1].

Висновок. Не зважаючи на докладені протягом 60-ти років зусиль з розробки підходів до визначення поняття та критеріїв корінних народів, дискусія здебільшого знаходиться на тому самому рівні. Окремі уточнення щодо можливих критеріїв визначення корінних народів все ще безсистемні, суперечливі та двозначні. Ця проблема додатково ускладнюється небажанням держав докладати додаткових зусиль у офіційному визначенні таких статусів оскільки це може призводити до ускладнення економічних, соціальних, культурних та міжнаціональних відносин. З іншого боку, представників корінних народів також не завжди бажають домогтися чітких визначень аргументуючи це тим, що це може більше зашкодити їм ніж допомогти. Від так і сьогодні не зважаючи на прийняті міжнародні конвенції і декларації з тематики корінних народів, держави в більшості випадків самостійно вирішують цю проблему на національному рівні.

Список використаних джерел

1. «Самоопределение» саамов: эталон для всех трансграничных коренных народов?. [online] Доступно: <https://eadaaily.com/ru/news/2017/08/15/samooopredelenie-saamov-etalon-dlya-vseh-transgranichnyh-korenyih-narodov> [Дата звернення 19.11.18]
2. 'Case of Ciubotaru v. Moldova'. [online] Доступно: <http://www.legislationline.org/documents/id/16334> [Дата звернення 19.11.18]
3. Беліцер, Н., 2018. 'Кримські татари як корінний народ: історія питання і сучасні реалії', Київ: ДП «Національне газетно-журнальне видавництво», 168 с.
4. 'В Лос-Анджелесе под ритуальные индейские песнопения снесли памятник Колумбу'. [online] Доступно: <https://goo.gl/WkPj5e> [Дата звернення 19.11.18]
5. Гарипов, РШ., 2013. 'Понятие «коренной народ» и их статус в международном и внутрисоциальном праве', *Международное право и международные организации*, №3, с.408–420.
6. 'День Колумба и День коренных народов: альтернативные праздники'. [online] Доступно: <https://www.golos-ameriki.ru/a/gon-columbus-day/4604263.html> [Дата звернення 19.11.18]
7. Киценко, ДМ., 2002. 'Процедурна діяльність Організації американських держав по визначенню міжнародно-правового статусу корінного народу', *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*, Вип.18, с.122–126.
8. Верховна Рада України, 1989. 'Конвенція про захист і інтеграцію корінного та іншого населення, що веде племінний та напівплемінний спосіб життя, у незалежних державах', N107. [online] Доступно: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_014 [Дата звернення 19.11.18]
9. Верховна Рада України, 1989. 'Конвенція про корінні народи, які ведуть племінний спосіб життя в незалежних країнах', N169. [online] Доступно: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_188 [Дата звернення 19.11.18]
10. 'Міжнародний день корінних народів'. [online] Доступно: <http://www.un.org/ru/events/indigenousday/> [Дата звернення 19.11.18]
11. Нагорна, ЛП., 2011. 'Соціокультурна ідентичність: пастки ціннісних розмежувань', Київ: *ІПІЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України*, 272 с.

12. 'Права корінних народів. Виклад фактів', 2004. Харків: *Харківська правозахисна група*, 16 с.

13. Протасова, І., 2011. 'Питання про статус кримсько-татарського народу: міжнародні норми про «корінні народи» та дискусії в сучасній українській історіографії', *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, Серія: Історія України. Українознавство: історичні та філософські науки*, №939, вип.14, с.140–147.

14. Самойленко, Є., 2017. 'Поняття «корінний народ» та питання визнання статусу корінних народів у міжнародному праві', *Підприємництво, господарство і право*, №6, с.209–212.

15. Семко, ВЛ., 2014. 'Корінні народи: проблема визначення поняття у контексті етнополітичних реалій', *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія: Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін*, Вип.14, с.9–15.

16. Соколовський, СВ., 2016. 'Політика признання коренних народів в міжнародному праві і законодавстві Російської Федерації', *Исследования по прикладной и неотложной этнологии*, Москва, Вып.250, 69 с.

17. Тимченко, Л., 2016. 'Концепт «корінні народи» в сучасному міжнародному праві (на прикладі караїмів)', *Євropsky politicky a pravny diskurz*, Vol.3, Iss.6, с.7–16.

18. Топалова, ЕХ., 'Забезпечення прав корінних народів: міжнародні документи та українські реалії'. [online] Доступно: http://el-zbirn-du.at.ua/2016_1/28.pdf [Дата звернення 19.11.18]

References

1. «Samovyznachennia» saamiv: etalon dlia vsikh trankor-donnykh korennykh narodiv? («Self-determination» of the Sami: a benchmark for all transboundary indigenous peoples?). [online] Доступно: <https://eadaily.com/ru/news/2017/08/15/samopredelenie-saamov-etalon-dlya-vseh-transgranicnyh-korennyh-narodov> [Data zvernennia 19.11.18]

2. 'Case of Ciobotaru v. Moldova'. [online] Dostupno: <http://www.legislationline.org/documents/id/16334> [Data zvernennia 19.11.18]

3. Belitsner, N., 2018. 'Krymski tatory yak korinnyi narod: istoriia pytannia i suchasni realii (Crimean Tatars as indigenous people: the history of the issue and modern realities)', Kyiv: *DP «Natsionalne hazetno-zhurnalne vydavnytstvo»*, 168 s.

4. 'U Los-Andzhylisi pid rytualni indianski pisnospivy znesly pamiatnyk Kolumbu (In Los Angeles, ritual Indian chants tore down the monument to Columbus)'. [online] Dostupno: <https://goo.gl/WkPj5e> [Data zvernennia 19.11.18]

5. Haripov, RSh., 2013. 'Poniattia «korennyi narod» ta yikh status u mizhnarodnomu ta vnutryshnodержавnomu pravi (The concept of «indigenous people» and their status in international and domestic law)', *Mizhnarodne pravo ta mizhnarodni orhanizatsii*, №3, s.408–420.

6. 'Den Kolumba ta Den korennykh narodiv: alternatyvni sviata (Columbus Day and Indigenous Day: Alternative Holidays)'. [online] Dostupno: <https://www.golos-ameriki.ru/a/ron-columbus-day/4604263.html> [Data zvernennia 19.11.18]

7. Kytsenko, DM., 2002. 'Protседurna diialnist Orhanizatsii amerykanskykh derzhav po vyznachenniu mizhnarodno-pravovoho statusu korinnoho narodu (Procedural activities of the Organization of American States to determine the international legal status of indigenous people)', *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu vnutrishnikh sprav*, Vyp.18, s.122–126.

8. Verkhovna Rada Ukrainy, 1989. 'Konventsiiia pro zakhyst i intehratsiiu korinnoho ta inshoho naselennia, shcho vede pleminni ta napivpleminnyi sposib zhyttia, u nezaleznykh derzhavakh (Convention on the Protection and Integration of Indigenous and Other Indigenous and Tribal Families in Independent States)', N107. [online] Dostupno: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_014 [Data zvernennia 19.11.18]

9. Verkhovna Rada Ukrainy, 1989. 'Konventsiiia pro korinni narody, yaki vedut pleminni sposib zhyttia v nezaleznykh krainakh (Convention on indigenous peoples who live in a tribal way of life in independent countries)', N169. [online] Dostupno: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_188 [Data zvernennia 19.11.18]

10. 'Mizhnarodnyi den korinnykh narodiv (International Day of Indigenous Peoples)'. [online] Dostupno: <http://www.un.org/ru/events/indigenousday/> [Data zvernennia 19.11.18]

11. Nahorna, LP., 2011. 'Sotsiokulturna identychnist: pastky tsinnisnykh rozmezhuvan (Socio-cultural identity: traps of value differences)', Kyiv: *IPIEND im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy*, 272 s.

12. 'Prava korinnykh narodiv. Vyklad faktiv (The rights of indigenous peoples. Presentation of facts)', 2004. Kharkiv: *Kharkivska pravozakhysna hrupa*, 16 s.

13. Protasova, I., 2011. 'Pytannia pro status krymskotatarskoho narodu: mizhnarodni normy pro «korinni narody» ta diskusii v suchasni ukrainiskii istoriografii (The question of the status of the Crimean Tatar people: international norms on «indigenous peoples» and discussions in contemporary Ukrainian historiography)', *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina, Serii: Istorii Ukrainy. Ukrainoznavstvo: istorychni ta filosofski nauky*, №939, Vyp.14, s.140–147.

14. Samoilenko, Ye., 2017. 'Poniattia «korinnyi narod» ta pytannia vyznannia statusu korinnykh narodiv u mizhnarodnomu pravi (The notion of «indigenous people» and the issue of recognition of the status of indigenous peoples in international law)', *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo*, №6, s.209–212.

15. Semko, VL., 2014. 'Korinni narody: problema vyznachennia poniattia u konteksti etnopolitychnykh realii (Indigenous peoples: the problem of defining the concept in the context of ethnopolitical realities)', *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Serii: Politychni nauky ta metodyka vykladannia sotsialno-politychnykh dystsyplin*, Vyp.14, s.9–15.

16. Sokolovskiy, SV., 2016. 'Polityka vyznannia korennykh narodiv u mizhnarodnomu pravi ta zakonodavstvi Rosiiskoi Federatsii (Recognition policy of indigenous peoples in international law and legislation of the Russian Federation)', *Doslidzhennia z prykladnoi ta nevidkladnoi etnologii*, Moskva, Vyp.250, 69 s.

17. Tymchenko, L., 2016. 'Kontsept «korinni narody» v suchasnomu mizhnarodnomu pravi (na prykladi karaimiv) (Concept «indigenous peoples» in modern international law (for example, Karaites))', *Євropsky politicky a pravny diskurz*, Vol.3, Iss.6, s.7–16.

18. Topalova, EK., 'Zabezpechennia prav korinnykh narodiv: mizhnarodni dokumenty ta ukrainski realii (Providing the rights of indigenous peoples: international documents and Ukrainian realities)'. [online] Dostupno: http://el-zbirn-du.at.ua/2016_1/28.pdf [Data zvernennia 19.11.18]

* * *